

פירות האילן ופירות הארץ 26

1. ברכות מ. משנה וגמרא עד מ: "ועל האילן"
2. תוספות ברכות מ. ד"ה רבי יהודה
3. רבב"ם הלכות ברכות ח:י וכסף משנה מתחלת דבריו עד "ומה שאמר ועל כלן"
4. תוספות ברכות מ. ד"ה איתיה
5. טור אורח חיים ר"ג מתחלת דבריו עד "הומלתא דאתי"
6. שלחן ערוך ורמ"א אורח חיים ר"ג:ב,ג
7. משנה ברורה ר"ג:ג "ופירות שגדילין על אילנות קטנות" עד "ומיני יאגדע"ש"
8. חזון איש זרעים י"ב ד"ה ונראה דגזע המתקיים, ד"ה ובש"ב הביא בשם רדב"ז מתחלת דבריו עד "ולכאורה קשה", "אכל בלא"ה אין" עד "אבל י"ל דהא דמשני"
9. חיי אדם כלל נ"א:י"ז
10. גיטין ז: "דתנן עפר חו"ל הבא בספינה" עד "אביע אמר"

פירות האילן ופירות הארץ 26

1. ברכות מ. משנה וגמרא עד מ: "ועל האילן"

משנה: בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה - יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ - לא יצא. ועל כולם, אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא.
גמרא. מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא? אמר רב נחמן בר יצחק: רבי יהודה היא, דתנן: יבש המעין ונקצץ האילן - מביא ואינו קורא; רבי יהודה אומר: מביא וקורא.
 על פירות הארץ וכו'. פשיטא! - אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר חטה מין אילן היא; דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר: דוישת מן היין וישכר; רבי נחמיה אומר: תאנה היתה, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר הויפתרו עלה תאנה; רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא, ליברך עליה בורא פרי העץ - קמשמע לן: היכא מברכינן בורא פרי העץ - היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיך, אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגווזא דהדר מפיך - לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה.

2. תוספות ברכות מ. ד"ה רבי יהודה

רבי יהודה היא דתנן יבש המעין וכו' - ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא.

3. רמב"ם הלכות ברכות ח:י וכסף משנה מתחלת דבריו עד "ומה שאמר ועל כלן"

רמב"ם בירך על פירות ס האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם ע בירך שהכל יצא, ואפי' על הפת ועל היין.
כסף משנה [י] בירך על פירות האילן וכו'. משנה פרק כיצד מברכין (ברכות דף מ') בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ובגמרא מאן תנא דעיקר אילנא ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה היא דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא וכתבו התוספות והרא"ש דהלכה כרבי יהודה כיון דסתם לן תנא כוותיה אבל רבינו סובר דלא אמרו בגמרא דרבי יהודה היא אלא ללמדנו דמתניתין יחידאה היא ולא קיימא לן כוותיה. זה כתבתי לפי נוסחתנו בדברי רבינו אבל מצאתי נוסחא שכתוב בה בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא והיא נכונה דאיתא כסתם מתניתין. ואין לדחות גירסא זו ממה שמצינו לרבינו בפרק ד' מהלכות בכורים שפסק ביבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא והיינו דלא כרבי יהודה דאיכא למימר דאע"ג דאמרין דמתניתין רבי יהודה היא אינו מוכרח דהא בירושלמי איכא מאן דאמר הכי ואיכא מאן דאמר דמתניתין דברי הכל היא ומאחר דאיכא מאן דאמר הכי נקטינן כסתם מתניתין דהכא וכתנא קמא דבכורים:

4. תוספות ברכות מ. ד"ה איתיה

איתיה לגווזא והדר אתי - מהכא נראה דתותים ופריזי"ש ובונטונ"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו מיהו הרב רבי מנחם הביא ראיה מירושלמי דמסכת כלאים דמברכין על כל מיני דאטד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההגין ואטדין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא אלו הן מיני דשאים הקונדס והאטד ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אלמא לענין ברכה מיני דשאין ומיהו לדברי הכל פריזי"ש צריך לברך עליהם בפה"ע דאינו גדל על אטדין ועצו מתקיים משנה לשנה.

5. טור אורח חיים רג מתחלת דבריו עד "הומלתא דאתי"

על פירות הארץ בפה"א א[וסימן לידע איזהו פרי עץ או פרי האדמה כל אילן שעושה פירות משנה לשנה נקרא פרי העץ אבל כל דבר שאין שרשיו נשארין בארץ וצריכין לזרעו בכל שנה נקרא פה"א: הילכך היה אומר ה"ר יצחק תותין הגדלין בסנה וכיוצא בהן מברכין עליהן בפה"ע שמין אילן הם. וה"ר יוסף כתב שיש לברך עליהן בפה"א לפי שמצא בתשובת הגאונים כל אילן שיבש בסיתוא וכלו גוזיה וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו מברכין עליו בפה"א וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג כדברי ר"י:

6. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים ר"ג:ב,ג

סעיף ב על התותים הגדלים בסנה, בפה"א. הגה: דלא מקרי עץ אלא שמוציא עליו מעצו, אבל מה שמוציא עליו משרשיו לא מקרי עץ, והני כיון דכלה עציו לגמרי בחורף והדר פרח משרשיו, מברכין עליו בפה"א (טור ומרדכי בשם תשובת הגאונים).
סעיף ג על המאוזי"ש, בורא פרי האדמה.

7. משנה ברורה ר"ג:ג "ופירות שגדילין על אילנות קטנות" עד "ומיני יאגדע"ש"

ופירות שגדילין על אילנות קטנות אף שגבהן פחות מג' טפחים כמו יאגד"ש שחורים דעת המ"א ועוד כמה אחרונים לברך עליהן בפה"ע אך העולם נוהגין לברך בפה"א ואפשר דטעמם דלא חשיבי כ"כ פרי.

8. חזון איש זרעים י"ב ד"ה ונראה דגזע המתקיים, ד"ה ובש"ב הביא בשם רדב"ז מתחלת דבריו עד

"ולכאורה קשה", "אבל בלא"ה אין" עד "אבל י"ל דהא דמשני"

ונראה דגזע המתקיים שנתיים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה והשרש קיים ומוליד גזע אחר או שגם השרש כלה וחוזר, ולומת מזרע הנופל כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רצעי ודאי לאו חילן הוא, דאין סברא שיבא חילן שפירותיו לעולם אסורין.

ובש"ב הביא צ"ח רדב"ז ע"ד טעם אחר דכל שהגרעין מלמית פירי צונה ראשונה ודאי הוא ירק, ולכאורה קשה דא"כ לא מקשה צורו מידו מכרוז, אבל בלא"ה אין מקור לסברא זו צ"ח חבל י"ל דהא דמשני צורו כאן צספק כאן צודחי היינו דכרוז הוי ודאי ירק משום דמגדל פירי תיכף אחר זריעת הגרעין שאין צאילנות

כ"ז"ב.

9. חיי אדם כלל נ"א:י"ז

אחד מחמשה מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת אינו מברך עליו המוציא לחם מן הארץ דאינו נקרא ארץ (כדאיתא בירושלמי כלאים ספ"ז) אלא מברך עליו במ"מ ומ"מ מברך עליו בהמ"ז (כדאיתא בברכו' ריש פרק ג' שאפלו באכל טבל דמוקי דנזרע בעציץ שאינו נקוב ועיין במגן אברהם סימן קס"ח ס"ק ט"ז. ונ"ל דה"ה דאין מברך בפה"א דלא נקרא אדמה אלא המחובר כדאיתא בחולין קל"ט במצא קן בראשו של אדם כו' ע"ש ברש"י) ואמנם על פירות האילן צ"ע אם מברך בפה"ע אם מקרי פרי וגם אם נקרא עץ (ועיין מה שכתבתי בנ"א סוף הל' לולב):

10. גיטין ז: "דתנן עפר חו"ל הבא בספינה" עד "אביי אמר"

תנא חדא: המביא גט בספינה - כמביא בא"י, ותניא אידך: כמביא בחו"ל! א"ר ירמיה, לא קשיא: הא ר' יהודה, הא רבנן; דתנן: **עפר חו"ל הבא בספינה לארץ. חייב במעשר ובשביעית, א"ר יהודה: אימתי? בזמן שהספינה גוששת, אבל אין הספינה גוששת - פטור.** אביי אמר: הא והא ר' יהודה היא, ול"ק: כאן בזמן שאין הספינה גוששת, כאן בזמן שהספינה גוששת. א"ר זירא: עציץ נקוב המונח על גבי יתדות, באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן. אמר רבא: דילמא לא היא, עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם - אלא בספינה